

Tvorba u mě začíná frustrací... když nevím, co dělat dál

ROZHOVOR - 23. a 24. února proběhne na festivalu Malá inventura repríza projektu **Casablanca Therapy**. Casablanca vznikla v rámci DNA - mezinárodního projektu Development of New Art a v Praze byla poprvé představena v květnu 2010. Poté odcestovala do Maďarska, Slovinska, Slovenska a Polska. Po tomto turné se vrací zpět. Její režisér **Bojan Jablanovec** přemýšlí o základních kamenech své tvorby, která přináší neobyčejné až terapeutické výsledky.

Základem vašich prací je v podstatě vztah mezi interpretem a divákem. Divák se při sledování vašeho díla pouze nedívá, ale naopak má "stále co na práci". Jaký tento vztah je a jak divákovy pocity a reakce rozvíjete?

Pro mě znamená být divákem vždy aktivní pozici. Neznamená to, že byste se měla fyzicky hýbat či se přidávat do akce, můžete stále sedět ve tmě a dívat se na představení, ale toto pozorování je vždy velmi dynamickou situací. Divák přijímá mnoho impulsů a v tu samou chvíli musí všechny informace "navnímat", zařadit, dekodovat a pouze po tomto procesu může začít pracovat na emocích. Pozorování je neustálou výměnou informací, jejímž výsledkem je emoce. Proto je prvním úkolem performerů doručit správnou informaci ve správné situaci tak, aby se dostavil výsledek - emoce. Performing arts je situací neustálé komunikace. Výměna, která by měla dávat nám - umělcům na scéně a zároveň lidem v sedadlech pocit, že jsme na živu. Moment představení je chvílí, kdy víme, že žijeme.

Casablanca Therapy končí scénou, kdy performerky diváka vyzvou, aby si sáhl na jejich nahou kůži. Hranice mezi jevištěm a hledištěm je zrušena. Co je pro vás samotného v této situaci katarzí?

Tuto výměnu zrealizovat. Vytvořit situaci, kdy divák touží naplnit něco, co si přeje. Kontext terapie, který tvoříme, abychom přesně tohoto cíle dosáhli, je pln sebeironie a zároveň poctivosti. Připouštíme, že možná potřebujeme diváky víc, než oni potřebují nás. Casablanca je performance, kdy přání být pohlazen přináší fakt, který je skryt v každém představení - ačkoli je většinou vyjádřen opačným způsobem -, že představení se chce dotknout diváka. To je ale jen první část. Opravdovým přáním performance, a stejně tak podmínkou pro umožnění druhé části tohoto přání, je přání díla - být dotknut, pohlazen, (milován) publikem. Casablanca je představením o lásce a láska je situace, ve které jsme připraveni překročit hranice - hranice svého těla.

V Casablanca Therapy je tedy kontakt herců s publikem velmi dynamický, velmi blízký až intimní. Lišily se reakce publika v různých zemích, které jste s projektem procestovali?

Reakce publika se země od země nijak významně nemění (zejména v Evropě, kde jsme hráli). Někdy ale diváci reagují více či méně intenzivně. To je ale spíš otázkou konkrétních okolností na scéně. V tomto smyslu je publikum můj největší učitel. Casablancu jsme například radikálně přepracovali po prvních pěti představeních, abychom našli správné vyladění komunikativních situací.

Jak pracujete s interprety? Ve vašich dílech se performeré musí hodně otevírat.

Například v Casablanca Therapy hrají samé velmi mladé dívky. Na jevišti se pohybují nahé, přesto ale naprosto přirozeně. Jak jste pracoval s jejich studem a celkovým uvolněním?

Mou hlavní premisou při tvorbě je, že performer musí bojovat za své právo být na scéně. Jeviště je situací sebeodhalení a každý, kdo na něj vstoupí, si tohoto odhalení musí být vědom. Nestačí být před očima diváka, musíš se přemístit do jeho mysli a srdce. Náš nejdůležitější cíl je - otevřít divákovo pozorování, jeho vnímání. V průběhu práce s performery se jim snažím pomoci najít efektivní strategie, které by jim cestu k divákovi otevřely. Pokud chceš, aby tě divák přijal, musíš být autentický, jednoduchý, zranitelný, lidský, jasný a precizní. Tím vším činíš na scéně jakýsi slib - že stojíš za to, abys byl sledován, že předáš jakýsi zážitek, zprávu, vzhled do něčeho, co se stane. Když se jako tvůrce postavíš čelem všem těmto úkolům, zjistíš, že musíš investovat celé své já, celou svou imaginaci, intuici, talent, ale i svou frustraci a své tělo. Bez toho to nejde.

Jako režisér jste pracoval na textech Artauda a Brechta. Jméno Via Negativa pochází od Grotowského. Co vám tyto tři významné divadelní osobnosti přinesly?

Všichni tito divadelní reformátoři přinesli hlubokou, bazální a neustále přítomnou potřebu oživení divadelní situace. Ačkoli každý k tomu přistupoval jinak, ani jeden toho druhého nevyklučuje. Naopak potvrzují, že právě toto je opravdu ten nejdůležitější cíl divadla. V našich dílech používáme všechny techniky a přístupy, abychom ho dosáhli. Chceš-li dosáhnout artaudovského nevědomí, nejde to jinak než s brechtovským vědomím a Grotowského etikou.

Děláme spolu rozhovor pro webový portál o současném tanci a novém divadle. Jak ve svých performancích pracujete s nonverbalitou a s pohybem? Jak se vymezujete vůči konceptuálnímu umění?

Vše je vždy ukryto v problému či tématu, kterým se zabýváte. Existují témata, o kterých nelze mluvit a témata, o kterých se nedá tančit. Nejdřív je však musíte ozkoušet, dotlačit je až k jejich limitům a zkombinovat je. V tuto chvíli pracuji s jedním z našich performerů na projektu, který bude pravděpodobně vizuální, konceptuální. Po celém roce zkoušení jsme prostě zjistili, že bychom v tomto kuse neměli mluvit. Použijeme pohyb, video a hudbu. Jsem otevřený různým oblastem umění a beru je jako prostředky k dosažení určitého efektu. Musí se však používat s jasným cílem, nikoli z estetických důvodů. Forma by měla sledovat obsah - v tomto směru jsem hodně konvenční. Neměli bychom se za formami schovávat. Místo abychom drilovali dovednosti a čistili formy, měli bychom vyjasnit myšlenky, bojovat za důvody a kopat za předávání zpráv.

Vy ale rozhodně nejste prototyp konvenčního tvůrce. Když jsem četla články o vás, někdy se v nich objevila slova, jako například šokující či anarchistický. Proč se právě tato adjektiva pojí s vaší prací? S čím a proti čemu ve svých dílech bojujete?

Částečně jde o výsledek našich performativních strategií, které vždy sledují otevřenou komunikativní situaci. Rádi si hrajeme s jistými nepsanými pravidly, která se vyskytují v divadelních situacích nebo všeobecně v současném umění. V mnoha performancích úmyslně tyto konvence porušujeme. Na jedné straně si rádi hrajeme s očekáváním publika, na druhé straně testujeme své vlastní očekávání. Jsem hluboce přesvědčený, že divadlo je médium, které umožňuje a vyžaduje přestupky všech druhů. Divadlo je jediným místem, kde jsme vyzýváni, abychom testovali, provokovali a mapovali hranice života, sociálních pravidel,

konvencí, stereotypů a paradoxů našich životů. Chtěli bychom zrušit konvenční pohled a proto jsme připraveni překročit jakékoli hranice a limity. Většinou je první bariéra, se kterou bojujeme, naše osobní, intimní bezpečí. Ve Via Negativa není prostor pro ty, kteří se chtějí schovávat za oponou.

Celý tvůrčí život jste na cestě prozkoumávání divadelní reality. Co zkoumáte právě nyní?

Přesně to samé, co jsme zkoumali při prvním projektu Via Negativa: S každým představením chci dokázat, že je potřeba, smysl a význam v tom, když říkáme, že je divadlo v naší současné společnosti stále přítomné. Otázky zůstávají stejné, největší problém je se na ně znovu a znovu ptát a odpovídat na ně, jako byste je slyšela poprvé. Nevěřím v odpovědi a jsem vždy podezřívavý, co se týká řešení. Řešení jsou jen jedním z mnoha možností, které si můžete vybrat. Náš hlavní "drajv" je neustálé okoušení existence, snaha objevit nové možnosti divadelní situace a rozvinout dynamický a tvůrčí model pro produkce performativního umění. Chci-li objevit něco nového (přinejmenším pro sebe), pak se musím potýkat s něčím, co neznám, musím opustit bezpečnou zónu vědomostí, zkušeností a dovedností. Když se dotknu něčeho, čemu nerozumím nebo to nemohu racionalizovat, poznám, že může jít o dobrý projekt. Tvorba u mě začíná frustrací, když nevím, co dělat dál.

Markéta Faustová, 9. 2. 2011